

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ταχ. Δ/ση : Av. Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη : 151 80 Μαρούσι
Πληροφορίες : Α. Δημοπούλου
Τηλέφωνο : 210 3442412
e-mail : deektha@minedu.gov.gr

ΕΞ. ΕΠΕΙΓΟΝ

Αποστολή με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο

Μαρούσι, 16 - 5-2023
Αριθμ. Πρωτ.: 54202/Θ2

**ΠΡΟΣ: 1. Γενικά Εκκλησιαστικά Λύκεια
2. Γενικά Εκκλησιαστικά Λύκεια-Γυμνάσια**

ΘΕΜΑ: Εκδηλώσεις για την Ημέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου - 19^η Μαΐου τ.έ.

Το 2022 συμπληρώθηκαν 100 έτη από τη μεγαλύτερη καταστροφή του Ελληνισμού, ο οποίος ξεριζώθηκε από την προαιώνια πατρίδα της καθ' ημάς Ανατολής. Οι Έλληνες ζούσαν εκεί ήδη πριν από τον 11^ο αιώνα π.Χ., αιώνες πριν εμφανιστούν οι Οθωμανοί Τούρκοι. Η ανάληψη της εξουσίας από τους Νεότουρκους το 1908 υπήρξε άρρηκτα συνδεδεμένη με την επικράτηση του εθνικισμού, όπως διακηρύχθηκε το 1911 στο συνέδριο του «*Κομιτάτου Ένωση και Πρόοδος*», στο οποίο κυριάρχησε το σύνθημα: «*Η Τουρκία στους Τούρκους*» και αποσκοπούσε στην προσπάθεια των Νεοτούρκων για θρησκευτική και εθνική ομογενοποίηση της Αυτοκρατορίας.

Όπως έχει αναφερθεί: «*Η μελέτη της παρουσίας και δραστηριοποίησης του Ελληνισμού στον Πόντο και σε όλη την καθ' ημάς Ανατολή (εθνική συνείδηση και έντονη οικονομική-πνευματική ανάπτυξη), εξηγεί αναμφίβολα την εχθρική στάση και τις ενέργειες της νεοτουρκικής και της κεμαλικής πολιτικής στις αρχές του 20ού αι. Πολιτική που έπληξε όχι μόνο τους Έλληνες, τους Αρμενίους και όλους τους χριστιανούς της Μ. Ασίας, αλλά και τους μουσουλμανικούς-μη τουρκικούς πληθυσμούς της ίδιας περιοχής.*»¹

Στο πλαίσιο αυτό ασκήθηκε στη χρονική περίοδο 1914-1923 συστηματική δίωξη και αφανισμός των χριστιανικών πληθυσμών, κυρίως αυτών που κατείχαν καίριες θέσεις στη διοίκηση και στην οικονομία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήδη από τις 6 Απριλίου 1914 χρονολογούνται οι διώξεις και η συστηματική εξόντωση των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης που γι' αυτό το λόγο ονομάστηκε «Μαύρο Πάσχα». Λίγους μήνες αργότερα, στις 13 Ιουνίου 1914, συντελέστηκε η σφαγή των Ελλήνων της Φώκαιας, η πρώτη που οργανώθηκε και εκτελέστηκε από τους Νεότουρκους στη βορειοδυτική Μ. Ασία. Επιπλέον, αμέσως μετά την τέλεση της Γενοκτονίας των Αρμενίων (1915), η γενοκτονική νεοτουρκική πολιτική εφαρμόστηκε ενάντια στους Έλληνες του Πόντου, με ποικίλες μορφές εγκλημάτων.

Η εξόντωση των ελληνικών και λοιπών χριστιανικών πληθυσμών συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια είτε με απροκάλυπτες σφαγές του άμαχου πληθυσμού είτε με την εφαρμογή κυρίως δύο μεθόδων: με τις περίφημες πορείες «θανάτου» από τα παράλια τμήματα στα ενδότερα της χώρας, κατά τη διάρκεια των οποίων υπήρξαν απώλειες χιλιάδων χριστιανών – αντρών, γυναικών και παιδιών – από τις κακουχίες, το κρύο και την πείνα, καθώς επίσης και με τα τάγματα καταναγκαστικής εργασίας (αμελέ

1 <https://ponticstudies.hist.auth.gr/> Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Έδρα Ποντιακών Σπουδών.

ταμπουρού), στα οποία οι χριστιανοί ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες διατροφής και διαβίωσης, με στόχο την φυσική τους εξόντωση.

Στην υλοποίηση της Γενοκτονίας ενεπλάκησαν η οθωμανική γραφειοκρατία, ο οθωμανικός στρατός καθώς και μουσουλμανικές παραστρατιωτικές ομάδες αποτελούμενες από πολίτες. Ειδικότερα, η *Teşkilât-ı Mahsusa* (η «Ειδική Οργάνωση», η πρόγονος της *Milli İstihbarat Teskilati – MIT*) ήταν εκείνη που είχε την κύρια ευθύνη της οργάνωσης της Γενοκτονίας.

Η Βουλή των Ελλήνων με τον ν.2193/1994 καθιέρωσε την 19η Μαΐου ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και με τον ν.2193/1994 καθιέρωσε την 14η Σεπτεμβρίου ως ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας.

Τα εγκλήματα γενοκτονίας που συντελέστηκαν την ίδια περίοδο, σε διάφορες περιοχές όπου ζούσε και ανθούσε ο Ελληνισμός της Ανατολής, από τον ίδιο δράστη μάς οδηγούν στη διαπίστωση ότι συγκροτούν ένα ενιαίο σύνολο και κατά συνέπεια πρέπει να αντιμετωπισθούν ως ενιαίο γεγονός. Αξίζει, άλλωστε, σχετικά να σημειωθεί ότι η Διεθνής Ένωση των Μελετητών των Γενοκτονιών (International Association of Genocide Scholars) αναγνώρισε ότι οι ενέργειες των Οθωμανών εναντίον των χριστιανικών μειονοτήτων συνιστούν Γενοκτονία σε βάρος των Ελλήνων της Ανατολής (2007).

Η αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ελλήνων της καθ' ημάς Ανατολής, όπως και κάθε παρόμοιου αποτρόπαιου εγκλήματος τέτοιας έκτασης, αφορά όλη την ανθρωπότητα και πρέπει να διδάσκεται, να συζητείται και να αναλύεται, ώστε η γνώση να αποτρέψει την επανάληψη τέτοιων πολιτικών.

Κατόπιν σχετικής γνωμοδότησης του Εποπτικού Συμβουλίου Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης στην ++12η/16-5-2023 συνεδρίασή του καλούνται οι εκπαιδευτικοί των Εκκλησιαστικών Σχολείων να αφιερώσουν ένα δίωρο από το ωρολόγιο πρόγραμμα την Πέμπτη 18 Μαΐου 2023, σε εκδηλώσεις (αναφορές, προβολές, ομιλίες) για τους μαθητές των Εκκλησιαστικών Γυμνασίων και των Γενικών Εκκλησιαστικών Λυκείων σχετικά με τη Γενοκτονία των Ελλήνων της καθ' ημάς Ανατολής με ιδιαίτερη έμφαση στον Πόντο.

Παρατίθεται ενδεικτική βιβλιογραφία στο παράρτημα που ακολουθεί.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ξ. ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Εσωτερική Διανομή:

1. Γραφείο κ. Γενικού Γραμματέα Θρησκευμάτων
2. Δ/ση Θρησκευτικής Εκπαίδευσης & Διαθρησκευτικών Σχέσεων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κωνσταντίνου Φωτιάδη, *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Θεσσαλονίκη 2016.
2. Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, *Γενοκτονία στον Εύξεινο Πόντο. Διπλωματικά Έγγραφα από τη Βιέννη*, Θεσσαλονίκη 1996.
3. Γ. Κόκκινος- Ε. Λεμονίδου- Βλ. Αγτζίδης, *Το τραύμα και οι πολιτικές της μνήμης. Ενδεικτικές όψεις των συμβολικών πολέμων για την Ιστορία και τη Μνήμη*, Αθήνα 2010.
4. Θεοδόσιος Αρ. Κυριακίδης, *Συμβολή στην έρευνα της Γενοκτονίας του Ελληνορθόδοξου Πληθυσμού και της αντιχριστιανικής πολιτικής στον Πόντο, Μέσα από τις αρχειακές συλλογές του Βατικανού και ιεραποστολικών ταγμάτων*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2015.
5. Taner Akcam, Theodosios Kyriakidis, Kyriakos Chatzikiyriakidis, *The Genocide of the Christian populations in the Ottoman Empire and its Aftermath (1908-1923)*, Rutledge 2023.
6. Tessa Hofmann, Matthias Bjørnlund, Vasileios Meichanetsidis, *The Genocide of the Ottoman Greeks. Studies on the State-sponsored campaigns of extermination of the Christians of Asia Minor (1912-1922) and its aftermath: History, Law, Memory*, New York and Athens 2011.
7. George N. Shirinian (ed.), *The Asia Minor Catastrophe and the Ottoman Greek Genocide: Essays on Asia Minor, Pontos, and Eastern Thrace, 1913–1923*, Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, Chicago 2012,
8. George N. Shirinian (ed.), *Genocide in the Ottoman Empire: Armenians, Assyrians, and Greeks, 1913-1923*, Berghahn Books, New York-Oxford 2017,
9. George N. Shirinian (ed.), *The Greek Genocide, 1913-1923: New Perspectives*, Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, Chicago 2019

Πηγές διαδικτυακές

Οικουμενικό Πατριαρχείο, *Μαύρη Βίβλος διωγμών και μαρτυριών του εν Τουρκία Ελληνισμού 1914-1918*, Κωνσταντινούπολη 1919

[https://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=&cclterm1=%CE%9C%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%B7+%CE%92%CE%AF%CE%B2%CE%BB%CE%BF%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CF%89%CE%B3%CE%BC%CF%8E%CE%BD+%CE%BA%CE%B1%CE%B9+%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD+%&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=term&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&ccllop1=&ccllop2=&ccllop3=&ccllop4=&ccllop5=&ccllop6=&ccllop7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll\[metadata\]=1&&stored_cclquery=&skin=&rss=0&store_query=1&show_form=&lang=el&export_method=none&di](https://anemi.lib.uoc.gr/search/?dtab=m&search_type=simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_hidden=0&number=10&keep_number=&cclterm1=%CE%9C%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%B7+%CE%92%CE%AF%CE%B2%CE%BB%CE%BF%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CF%89%CE%B3%CE%BC%CF%8E%CE%BD+%CE%BA%CE%B1%CE%B9+%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD+%&cclterm2=&cclterm3=&cclterm4=&cclterm5=&cclterm6=&cclterm7=&cclterm8=&cclfield1=term&cclfield2=&cclfield3=&cclfield4=&cclfield5=&cclfield6=&cclfield7=&cclfield8=&ccllop1=&ccllop2=&ccllop3=&ccllop4=&ccllop5=&ccllop6=&ccllop7=&isp=&display_help=0&offset=1&search_coll[metadata]=1&&stored_cclquery=&skin=&rss=0&store_query=1&show_form=&lang=el&export_method=none&di)

splay_mode=detail&ioffset=1&offset=1&number=1&keep_number=10&old_offset=1&search_help=detail

Ντοκιμαντέρ

- «Τα Χνάρια των Αργοναυτών», Αλέξης Μπαρζός, (2010), Παραγωγή Ερευνητικού Κέντρου Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα
<https://www.youtube.com/watch?v=dXVjJIRK96c>
- Ο Ελληνισμός του Πόντου. Από τους αρχαίους χρόνους στην Έξοδο. Δ΄ Επεισόδιο, Παραγωγή Έδρα Ποντιακών Σπουδών ΑΠΘ,
https://www.youtube.com/watch?v=mSRK_KxDPFI
- «Η Μπάντα» του Νίκου Ασλανίδη (2019)